

Oslo, 27. juni 2020

Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep
0032 Oslo

Høyrings svar til NOU 2019: 23 *Ny opplæringslov*

Norskt Måldyrkingslag er lite nøgt med det språklege arbeidet og dei haldningar til norsk mål som opplæringslovutvalet legg for dagen i NOU 2019: 23 *Ny opplæringslov*. I skule og opplæring vert grunnlaget lagt for den kunnskap som er i og om norsk mål i folket, og me hadde venta at dei som skal greia ut om dette, hadde noko betre skjøn på emnet.

Elles har me nokre merknader til sjølve lovutkastet. Me talar for å få inn ein målpolitisk led i føremålsparagrafen § 1-2 og imot at det skal vera fritak frå sidemålsopplæring for heile elevgrupper etter paragrafane 4-1 og 7-1. Den vanlege målsetnaden for alle må vera at dei kan norsk so godt som råd er etter ferdig skulegang. Noko mindre enn fullgod opplæring i både nynorsk og bokmål må berre gjevast etter ei individuell omdøming av læreevna og læringsbyrdi åt den einskilde eleven.

So har me òg nokre merknader til føresegnene om læremiddel og til kva ei slik lov bør seia om kva ei skuleboksamling skal vera.

Kapittel 13 Målet i lovi

Opplæringslovutvalet legg vinn på å forma ut eit lovutkast med klår og skjønleg målføring. Det er ei god føreløge å vilja føra eit greitt og folkeleg mål, men tankegangen til utvalet driv langt av lei. Det er likt til at utvalet legg listi for målbruket etter sers låg og låk norskkunnskap. Under merket «klårspåk» vert det ei grunnsetning at sermerkt norsk mål skal tynast og tynnast ut, og det nynorske målet skal so langt det er råd apa og strekkja seg etter vanen frå det meir lesne, betre tilvande og mest nytta målet: det danskrøtte bokmålet.

Etter den nye språklovi som vert førehavd no, er nynorsk og bokmål rekna for kvar sine skriftmål. Staten set seg føre å fremja jamstellingi mellom måli og serleg styrkja det minst nytta målet.

Opplæringslovutvalet er på ei heilt onnor line her: «Utvalget har vært bevisst på at nynorsk kan være en utfordring for noen brukere. Når det finnes to eller flere alternative former av et ord (valgfrie former), har utvalget derfor valgt bort ord og uttrykk som kan være utfordrende.»

Utvalet har røkt etter om valet av nynorsk lovmål veld vanskar med å skjønna lovutkastet. I samtale med sume elevar «opplever noen at det er en utfordring at loven i dag er på nynorsk», men nynorsken i ny tekst som er prøvd på elevar og skuletilsette «er ikke et stort problem for leserne».

Denne påhevdade utbydingi har utvalet bore med seg inn i arbeidet, og diverre teke heilt rangt. Med di teksttestane ikkje ber bod om so vanskeleg nynorsk, må utvalet tru det har lukkast med føreloga si. Men framgangsmåten slik han er framlagd i NOU-en og slik lovutkastet vitnar om, tyder heller på at tilnærmingslina berre jamnar nynorsken litt meir etter bokmålet – norskkunnskapen åt dei 14 som utvalet har tala med, vert i grunnen ikkje utprøvd med dette.

Me kan ikkje sjå kva det er som skal vera so vanskeleg mål i den lovi som gjeld no, og som er frå 1998. Dette er òg ein ovleg bokmålsnær lovtekst. Dei grepi som skal taka juridisk ordleiing nærare ålment mål, kan vera klårspårkarbeid på god veg. *Setning* i staden for *punktum* kan det vera mon i, men me er ikkje like visse om *avsnitt* er noko betre enn *led* i lovmålet. Det kan likevel vera ei trygd om lovutkastet fylgjer tilrådingar frå Lovstrukturutvalet her, og ikkje ålmenngjer fagmålet fritt etter det ein trur lesarane av just denne lovi er vane med. Lovmål og lovkunneord kan ikkje vera det same som ålment mål på alle måtar. Lovkunneordi får serskilt avgrensa tyding frå den faglege omgrepsfestingi, ikkje beint frå ålmenmålet.

Dei fari me ser etter sermerkt nynorsk som skal røykjast ut, er derimot lite anna enn fåvitug måltyning å kalla. Når *einskilde* og *fråvære* vert utbytte med *enkelte* og *fråvær*, kan me ikkje skjøna at noko er vunne for nokon. *8. årstrinnet* er døme på ei norsk ordleiing som står i lovi i dag. *Trinn* er rett nok eit lån frå bokmål, og med norsk ordval skulle det vore *8. årssteget*, må vita, men i samhøve med vanen på bokmålet skal det no plent heita *8. trinn*, i ubundi form. Dette er ei heilt meiningslaus ferd bort frå god nynorsk målføring.

Lovutkastet held fram med den samnorske skrivemåten *skole*, endå namnet på skulane i nynorske krinsar jamnast held seg til den tydeleg nynorske og utmerkte formi *skule*. Her hadde me vona lovi kunne retta seg meir etter nynorsken slik me ser han i nynorskskulane.

Samnorskpolitikken er avlagd og styremaktene har byrja ordleggja seg so me skulle tru at nynorsk og bokmål skal få dyrkast på eigen og sjølvstendig grunn. Den lina som arbeidet med dette lovutkastet har fylgt, går beint imot dette. Me må venta av skulen at han skal gjera alle nordmennar godt kjende med norsk mål, so dei kan lesa og skriva både nynorsk og bokmål. Men me skal ikkje venta at lesarar skjønar det minste av sermerkt nynorske ordval i ein nynorsk lovtekst?

Dette er ei syrgjeleg haldning å møta i ei offentleg utgreiing som attpåtil dreiar seg om læring.

Skal me styrkja det minst nytta målet, som språklovi kved, ja, då må me nytta det minst nytta målet meir. Bera det ut so som det kling i sin eigen skriftradisjon, og gjera folk meir vane med å lesa det.

Sjølve opplæringslovi skulle so klårt òg vera med i dette arbeidet. Difor er det rett som utvalet skriv, at ei lov på nynorsk skal løysast av av ei ny lov som òg er på nynorsk. Det må vera ein nynorsk som ikkje jamt øyglar og hermer etter bokmålsvanen, då, skal det vera serleg meining i.

Sjølve opplæringslovi må òg trå etter målsetnadene me les om i § 1-2 om føremålet med opplæringi som me kjem nærare inn på nedanfor. Opplæringslovi er sjølv ein lut av det skriftlivet og samfunnet me skal læra opp borni til å vera med i. Kunnskap til å meistra liv og arbeid, kulturell forankring og kjennskap til nasjonal kulturarv er verdfulle mål i skulen, som opplæringslovi må leggja til grunn at skuleborni når. Dei skal kunna lesa ei retteleg

nynorsk lov, ei lov som ikkje har teke bokmålet til rettesnor.

Opplæringslovutvalet er gjort merksam på at mange samiske og minoritetspråklege elevar ikkje får nynorskopplæring, og at lovmålet difor kan vera vanskeleg. Utvalet svarar på dette med at bokmål og nynorsk kor som er skal vera jamstelte skriftmål i landet, og at det òg finst minoritetspråklege som berre har nynorskopplæring.

Denne venda legg utvalet listi for norskkunnskap der ho skal liggja. At dette vert framhalde som det vøre ei ålvorleg utbyding, er endå noko skulen og opplæringslovi lyt gripa tak i, men då frå ein heilt annan ende. Det er opplæringslovi sjølv som skapar desse vanskanene for opplæringslovi, med di ho gjer det so lett å taka frå heile elevgrupper fullgod opplæring i norsk. Dette kjem me attende til seinare i høyringsvaret.

Til ein sluttmerknad om det språklege arbeidet opplæringslovutvalet har lagt ned, lyt me peika på at det er leitt å sjå at NOU-en for ei lov på nynorsk er skriven på bokmål. Det måtte då vera ein føremon om drøftingar og utgreiingar som munnar ut i nynorske lovføresetegner, var ordleidde på nynorsk òg. Beste målføringi får me om tanken alt frå fyrstunne er utforma på same målet. Same kva utvalet måtte ynskja, so er det ulike ordval og ordvek i nynorsk og i bokmål. Det er ikkje same ordtilfanget, det er ikkje same setningsbyggnaden og mållæra, måli har ulikt opphav, grunnlag, bokheim og skriftmålstradisjon. Det er to åtskilde skriftmål.

Skulen og opplæringi treng betre føredøme i målvegen enn dette utvalet med NOU-en og lovutkastet deira.

§ 1-2 Føremålet med opplæringi

Me kan hava samhug med framlegget frå Nynorsk kultursentrum om at det burde koma med ein led i paragrafen om føremålet med opplæringi som seier at opplæringi skal tryggja at norsk mål er samfunnsberande, ho skal gjera elevane støe i skriftmåli i landet, både nynorsk og bokmål, og gjeva dei kunnskap om målmangfaldet i det norske samfunnet.

Ein slik serskild led om norsk mål under § 1-2 kan synast uturvande. Lovi trår alt mot rike mål. Dette skulle fylgja av målsetnadene om å gjeva næmingar og lærlingar «historisk og kulturell forankring», «kjennskap til og forståing av den nasjonale kulturarven», «innsikt i kulturelt mangfald» og «kunnskap, dugleik og haldningar som gjer at dei kan meistre livet sitt og delta i arbeid og felleskap i samfunnet».

Stave-, skrive- og lesetamen tarv ikkje nemnast serskilt, like lite som rekning, symjing og andre henduge og naudturvelege læremål. Opptemjing og innlesing i landsens skriftmål og skriftkulturar er like vel ein trådom større enn det reint praktiske.

Norsk mål i Noreg er berre noko me har om me syter for at nordmennene meistarar det og at norsk mål får bera gjennom heile samfunnet. Me kan gjera noko i heim og i lagsliv, i bokheim og presse og i samfunnet elles, men det er i skulen me legg det støe grunnlaget for gags borgarar som kjenner sitt eige land, folk og mål.

Det er opplagt for oss at dette er ei føreløge for skulen slik føremålsparagrafen ser ut no, men det kunne godt vore tydelegare framlagt. Det er ikkje fullvisst at alle som les og skal leva etter denne føresegni, har dette so klårt føre seg. Kulturell forankring og kulturarv, og kunnskap til å meistra liv og arbeid og vera med i norsk samfunnsliv, det kan vera so mangt. Nokre av føremåli er til so elevane får den tame dei tarv i møte med arbeids- og

samfunnsliv. Andre føremål er etla til å skapa eit tilstand i samfunnet. Eller halda det ved lag. Skulen skal gjera baa desse tingi med norskopplæringi.

Det skortar diverre noko på haldningane hjå både elevar og lærarar når det gjeld omhug for å setja seg godt inn i norsk mål og bu seg på eit samfunnsliv der alle skal vera med og bera norsk mål fram. Sidemålsopplæringi er til dømes ikkje teki med det ålvoret ho skulle hatt om skulen med friskt og hugheilt mot gjekk inn for å skapa gode kår for norsk mål i landet.

Ein led om samfunnsberande norsk mål, der både nynorsk og bokmål var nemnde i klårtekst, hadde difor vore høveleg i føresegni. På line med målsetnadene om å skapa andre verdiar for samfunnet, respekt, åndsfridom, nestekjærleik, tilgjeving, likeverd, solidaritet, demokrati, likestilling og vitskapleg tenkjemåte, so er ei god stode for norsk mål noko skulen skal vera med og skapa.

Føremålsføresegni burde hava rom til å rita opp kva denne stoda er tenkt å vera. Norske borgarar med vanleg grunnskulegang skal kunna «heile det norske språket» som Språkrådet har kalla det, både i den norske og den norsk-danske skriftmålstradisjonen, vil me seia. Nynorsk og bokmål skal vera jamstelte og jamverdige mål som alle skal kunna og som skal vera til bruk på alle samfunnsomkverve. Dette er gjeldande norsk målpolitikk, og skulen har det fremste ombodet til å gjera røyndom av denne politikken. Det vinn me berre om me er medvitne om det i all opplæringi, i flest alle fag. Det er eit grunnleggjande føremål for skulen.

Me er glade for at utvalet gjer framlegg om å lovfesta at norsk eller samisk skal vera opplæringsmål i § 13-4. Freistnader på å nytta engelsk i andre fag enn engelskfaget er ei tilskeiving som lovi må bægja for. Det kan vera greitt å hava andre mål enn norsk til eit lærerikt innslag i opplæringi, avgrensa i tid og etter søknad, men tilstemnor til å vilja nytta engelsk breiare i skulen, er ein grunn til stor uro. Imot dette vøre ein målpolitisk klårare føremålsparagraf til hjelp.

Me greier sakte å tala for betre etterfylgging av føremålet i lovi med dei ordi som alt står der, men me er ikkje nøgde med stoda slik ho er. Difor ynskjer me at tillegget frå Nynorsk kultursentrum skal koma med i lovi.

§§ 4-1 og 7-1 Fritak frå sidemålsopplæring

I §§ 4-1 og 7-1 heiter det at «[e]levane skal ha opplæring i begge dei norske skriftspråka, bokmål og nynorsk. Departementet kan gi forskrift om fritak frå opplæring i eitt av desse skriftspråka for elevar som får opplæring etter [ei rad føresegner under paragrafane 4 og so 7].» Dette gjeld elevar med samisk opplæringsmål, elevar som lærer kvensk og finsk i grunnskulen, teiknspråklege elevar og minoritetsspråklege elevar med serskild språkopp-læring.

Dette har fulla vore eit velmeint undantak som skulle letta byrdi frå elevar som har meir mål å strida med enn elevar elles. Det har diverre vist seg at det har nokre leie fylgjor, med slik ei vid opning for fritak frå å læra skapleg norsk. Me meiner at opningi for sidemålsfritak må snevrast sterkt inn, og ikkje i utgangsstoda leggja opp til at heile elevgrupper skal kunna få fritak. Det lyt liggja ei individuell omdøming av læreevna og læringsbyrdi åt eleven til grunn her. Sidemålsopplæringi lyt fasast inn so snart eleven er komen på høgde med

norsklæringi til å greia det. So får det kan henda vera ein fritaksheimel for karaktersetjing i sidemål etter ei individuell omdøming av kor mykje sidemålsopplæring eleven rakk å få.

Eit so viktig læringsmål som å læra skriftmålet som ber samfunnet vårt, det kan me ikkje taka bort frå heile flokkar med skuleborn. Det er ei stygg bjørneteneste. Samfunnet går meir og meir bort frå å setja minoritetar i slik ei vanheppi stode som fylgjer av å ikkje setja rettelege krav til dei og venta mindre av dei. Minoritetane er ikkje lenger ei utgruppe i samfunnet som me ikkje tarv rekna med på lik line med andre. I samfunnsordskiftet og på den politiske dagsetelen er inkludering, integrering og jamstelling omkvedet.

I arbeidet med ny og heilsleg språklov har me frett kor gale dette ber av lei. Med inkluderingi til førebørsle kan det ikkje lenger vera ein skyldnad for kvar einskild statstilsett å nytta både bokmål og nynorsk i samhøve med målbruksreglane i staten, får Kulturdepartementet seg til å meina, av di ikkje alle har opplæring i «heile det norske språket».

Med di er det som skulle vore eit avgrensa undantak, åt å verta gjort til hovudregel for heile statstenesta. Ikkje alle skal måtta kunna både nynorsk og bokmål, difor er ikkje det ei stode me kan rekna med og noko me kan krevja av kvar og ein. Det får halda at statsorganet finn einkvan til å setja om det som måtte trengast på det minst nytta målet. Eller at det kjøper inn slike tenestor.

Me har trui på at stortingspolitikarane greier å føra inn att denne grunnsetningi i norsk målpolitikk når språklovi no kjem føre i Stortinget, men tankegangen her er skræmande, ja, skakande. Det er heilt mistydd integrering å slakka på kravi til norskkunnskap for heile samfunnet. Denne tankegangen grev undan heile sidemålsopplæringi og fører fram imot låk kunnskap i norsk mål for alle.

Å bera oppe norsk mål er ein grunnleggjande føresetnad for å gjera det som føremålet i opplæringslovi byd. Skal skulen gjeva historisk og kulturell forankring, gjeva kjennskap til og forståing av norsk kulturarv og innsikt i kulturelt mangfald, då må alle elevane få so gode høve til å læra norsk som råd er. Skal skulen gjeva elevane kunnskap, dugleik og haldningar som gjer at dei meistrar livet og kan vera med i arbeid og alt hopehav og vedskifte i samfunnet, då må alle elevane verta opplærde i bae skriftmåli i landet, so dei sjølve kan nytta dei.

Anten no skyldnaden til å skriva på bae måli i språklovi vert so eller slik, kjem både nynorsk og bokmål til å vera aktuelle arbeidsmål i det norske arbeidslivet i uoverskodedeg framtid, som vèl er. Det er ikkje til å koma ifrå. Då må det vera ein målsetnad for alle elevar å meistra bae måli. Og for elevane i dei gruppone som i dag har sidemålsfritak, må læringsmålet tilmåstast evna og stoda åt kvar elev.

Det er ein stor ettermon å gå ut frå skulen utan å meistra norsk. Det må ikkje opplæringslovi leggja opp til ved å hava fritaksføresegner for heile elevgrupper.

§ 13-5 Læremiddel

Norskt Mål dyrkingslag er oppteke av måldyrking, og me ventar at skulestellet skal vera eit føredøme i god og norsk målføring. Elevane må møta god norsk i skulen, og soleis få med seg ein god reiskap til bruk på alle omkverve i samfunn og tankeheim.

Det kan vera skilde meiningar om kor nyttugt det er med gode ynske og programfråsegner i lovføresegner, men me meiner opplæringslovi må kunna støra til måldyrking. Difor

gjer me framlegg om ei ny setning til fyrste leden under § 13-5 Læremiddel:

«Læremidla skal vera gode føredøme i norsk eller samisk målføring i alle fag.»

Etter føresegni elles er det berre ordlistor og ordbøker som skal godkjennast målfagleg, og det kan vera grunn til å venta at ei sovori fråsegn får liten verknad på andre skulebøker, digitale verkty og anna tilfang. Likevel finst det eit krav til rettskrivingi i lovi og eit krav om at læremiddel skal liggja føre på både bokmål og nynorsk. Då er det noko åfått å berre vera streng om skrivemåten og ikkje om målføringi. Skundsamt og halvhjarta omsetjingsarbeid finst det ikkje lite av når skulebøker og anna tilfang skal ut på nynorsk til same pris og tid som bokmål. Mange skulebøker er ikkje utforma i god nynorsk fyrst. Dei vert kan henda omsette utan omsyn til at det kunne vera eikor norske ordleiingi og ordvalet som skulle hava rom i skulebøkene. God norsk kjem ikkje av seg sjølv når ein skal setja om ein bokmålstekst i eit hattefok fram mot haust og skulestart. Då er det berre mest om å gjera å nøyda bokmålsetningane inn i ein nynorsk stavemåte, og dét vert so altfor ofte til låke føredøme i norsk målføring.

Det kan fulla tykkjast uråd å setja seg til doms over målføringi, og slå fast at ho er so ring at ho må kallast ulovleg. Men med ei slik fråsegn i lovi skulle departementet, Språkrådet og andre som fylgjer med på skulestellet, òg hava ein skyldnad til å fylgja med på målføringi i skulebøker og anna skriftleg tilfang. Her er det likt og ulikt. Her trengst røkt og tilsyn.

Me meiner lovi må kunna slå fast at arbeidet med læremiddel til norsk skule skal vera eit måldyrkingsarbeid. Alle fag treng gjennomtenkt norsk målbruk, norsk ordleiing og norsk fagmål. Nynorske lærebøker i alle fag treng at bokreiarane tek seg tid og råd til å røkta nynorsk fagmål, og byggja opp tekst og setningar til framifrå og føredømeleg nynorsk målføring.

I norskfaget lyt elevane få ein stor bolck med lesestykke på sidemålet sitt, so elevane får møta bae skriftradisjonane, vert godt vane med å lesa og lettare kan læra å skriva både nynorsk og bokmål. Me syner til framstillingi i høyringsvaret frå Høgskulen i Volda der dei skriv om korleis bokreiarane har minka på nynorskbolken i lesebøkene etter at godkjenningsskipnaden fall bort. Me kan ikkje møta denne tilskeivingi med å taka bort lovkravet. Det bør vera tydeleg i lovføresegni at sidemålsbolken skal vera eit stort innslag av stykki i lesebøkene.

Me er elles samde med synsmåten i høyringsvaret frå Høgnorskringen om at skuleungdomen lyt få møta lesestykke frå klassisk nynorsk bokavl i opphavleg rettskriving. Tuklingi med klassikarane våre høyrer samnorsktidi til, og skulle vera ende på no.

§ 13-6 Bibliotek

Me har merkt oss og skjønar godt den uroi utkastet til føresegn om skuleboksamlingar har vekt mellom skulebibliotekarar og andre med hug til boki. Utkastet skjer bort mest alle krav til kva ei skuleboksamling skal vera, og har ikkje lenger med ordet *skulebibliotek*.

Utvalet legg opp til at det kan vera ulike lokale tilmåtingar til korleis bibliotektilbodet i skulen kan vera, etter di skulane har ymist elevtal, klassesteg og fråstand til folkeboksamlingi. Ei folkeboksamling skal kunna yta tilsvarande teneste, om skulen og heradet

meiner det held. Og då er det ikkje sagt at det fylgjer med serskilde krav til pedagogisk og tilrettelagt innhald i folkeboksamlingane.

Me meiner opplæringslovi ikkje må opna for slik avskiping av skuleboksamlingane, men at det snarare må byggjast opp ei betre teneste der ho ikkje er fullnøyande no. Lovi må kunna nytta ordet *skulebibliotek*, og kveda ut at det skal vera boksamling med bibliotektenestor i eller i nær tilknytning til skulehuset, at skuleboksamlingi skal ha ei rolle i det pedagogiske opplegget, og at skulane skal hava tilgjengeleg faglærde tilsette med skulebibliotekarkompetanse.

Skulen må hjelpa fram lesegleda hjå ungdommen, og det er ikkje lesebøkene i norskfaget som åleine kan gjera dette. Skal ungdommen koma godt inn i norsk skriftliv, bokheim og skriftradisjon, må dei hava lett tilgang på ei samling bøker på både nynorsk og bokmål, utvald og framlagd for rette alderssteget, ihopsett med gode klassikarar og nye bøker. Denne tilgangen må vera ein stad der ungdommen har lov å vera i skuletidi, og det må vera fagfolk der til å rettleia.

Ei fysisk boksamling på skulen kan òg gjeva kveikjande lesnad på nynorsk til bokmåls-elevar og gjeva ein frisk og tidleg inngang til sidemålet. Alle barneskular bør ha seinste næmet og innbundne årgangar av Norsk Barneblad lett tilgjengelege for borni.

Med ei god skuleboksamling med tilsett skulebibliotekar kan skulen gjeva annan lesnad til born og unge enn det engelske innhaldet dei sjølve finn fram til på brett og skjerm. Elevane må få synt veg ikkje berre til norsk bokheim, men òg til tilmåta ungdomsbøker på engelsk, og ikkje minst andre framande mål som er skulefag, fransk og tysk til dømes, til modermålet åt minoritetsspråklege elevar, og til kvensk og samisk – alt tilrettelagt etter kunnskapsnivået på alderssteget i desse måli.

Dette er det ikkje tenleg å flytja ut til ei folkeboksamling som klassane sumtid tek ei samla utferd til.

Skal skulen nytta ut bibliotek i opplæringi, lyt me leggja meir i skuleboksamling-skipnaden enn det opplæringslovutvalet vil krevja. Her trengst det heller eit lyft, styrkte krav til skulane og klårare rettar for elevane.

Sluttord

Norskt Måldyrkingslag vonar styremaktene fylgjer ei onnor line enn opplæringslovutvalet når dei lagar nynorsk lovmål for framtidi. Ein sjølvstendig nynorsk må synast fram i sermerkt og tydeleg målføring. Skal me ha samfunnsberande norsk mål, må me venta at skulen lærer folket å skriva og lesa god nynorsk. Det gjeld òg for minoritetar og dei som har serleg språkopplæring av ymist anna slag. Dei skal lærast opp til å verta gode borgarar i same landet og same samfunnet som alle hine. Dei treng fullgod norskkunnskap.

For styret i Norskt Måldyrkingslag

Thorgeir Holm, styresmann